

УДК 1:13-2:27:36

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.21>

ФІЛОСОФСЬКА АКСІОЛОГІЯ РЕЛІГІЙНИХ СИМВОЛІВ В ДУХОВНОМУ ЖИТТІ ПРИКАРПАТЦІВ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНИХ САКРАЛЬНИХ МІСЦЬ, ЦІЛЮЩИХ ДЖЕРЕЛ ТА БІБЛІЙНИХ САДІВ ГАЛИЧИНИ)

Надія Руско, Наталія Концур-Карабінович

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
кафедра суспільних наук,
вул. Карпатська, 15, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна*

Постановка проблеми. Актуальність статті обумовлена специфікою впливу релігійних символів на формування духовного життя прикарпатців. За останнє десятиліття спостерігається потужний спалах наукового й суспільного інтересу до історії християнізації України, церкви, релігійних традицій та найбільшого дослідження потребують саме Галицька духовна традиція. Проблемне поле інтерпретації галицьких релігійних символів розглядається через імпліmentaційний та духовно-практико-сеологічний аспекти, а також через філософську інтерпретацію духовної аксіології. Мета статті – визначити роль галицьких релігійних символів у духовному світогляді, ціннісних орієнтаціях та як вони відображають і трансформують сакральний простір трансцендентного. Новизна статті визначається тим, що уперше глибоко досліджено національні особливості сакральної спадщини Галичини, релігійну символіку цілющих джерел та біблійних садів, їхній вплив на ціннісно-моральний потенціал та антропологічні особливості формування релігійної об'єктивації Західного регіону України. Сьогодні коли Україна перебуває перед новими викликами релігійного, філософського, політичного, економічного виміру, дуже важливо є через дослідження проблематики духовної спадщини показати роль ціннісних, сакралізованих, трансцендентних чинників у формуванні національного *sakrity*. В цій статті стверджено, що світоглядно-ментальний стрижень філософії та естетосфери української національної культури унаочнюється, візуалізується в сакральних місцях, які є основою духовності та ціннісної ідентичності краю. З'ясовано, що вони мають не лише самотутній, неповторний культурний зміст та форму, а й власну духовну територію, де утверджують і виявляють традиційні цінності метафізики культури. де людина співвідносить себе з фундаментальними духовними цінностями, Абсолютом, з вищими смислами, національними святинами.

Ключові слова: релігійний символ, Галичина, сакральні місця, релігійна ідентичність, духовне життя.

Постановка проблеми. Однією з фундаментальних проблем сучасного релігієзнавства та історії філософії є пізнання сакральної історії Галичини, осмислення її духовного досвіду, який упродовж тривалого часу визначав культурно-цивілізаційний поступ. Сакральна спадщина, набута в стародавні часи, опредмечена в численних археологічних пам'ятках, ритуальних каменях, скельних святилищах, священних печерах, петрогліфічних комплексах, духовних творах, трансформувалась у міфи, легенди, звичаї, традиції, родинні, календарні, у тому числі й християнські обряди. У зв'язку з цим предметним полем дослідження сакральної історії є не тільки історія фактів, але й, за М. Вебером, історія цінностей, яка передбачає наявність позачасової реальності, що не змінюється в часі й просторі. Отже, історія людей постає як історія людського духу, вираженого в культурі.

На думку відомого німецького філософа Ф. Шеллінга, стародавні народи набували своєї етнокультурної ідентичності тільки з оформленням своїх міфологічних, релігійно-світоглядних уявлень, вони стали самими собою лише разом з їх релігією.

Аналіз досліджень і публікацій. Філософські та релігієзнавчі аспекти аксіології релігійних символів вивчали: Л. Филипович, І. Остащук, В. Личковах. Проте, філософські ознаки релігійних символів Галичини майже не вивчені.

Мета дослідження – визначити роль релігійних символів, сакральних місць у формуванні духовного світогляду, ціннісних орієнтацій, у духовному житті та як вони відображають і трансформують сакральний простір трансцендентного.

Виклад основного матеріалу. Активний пошук збереження своєї ідентичності спонукає особистість шукати духовний стержень власної ідентичності, сферу, де людина відчуває себе захищеною та коли її існування наповнене екзистенцією. Такою сферою є сакральна спадщина, де людина співвідносить себе з духовними цінностями, Абсолютом, з вищими смислами, національними святинами, які є джерелами особистісного становлення.

Віддавна Галицька земля була багатою на ціннісні духовні орієнтації, а отже, сакральні місця були не лише символами релігійності, але й центрами релігійного життя. У нашій роботі ми проаналізуємо Чудотворне джерело «Духову криницю» та Біблійний сад у Маріямполі (місті Марії) і Біблійний сад духовно-історичного центру «Гора над Дністром».

Вмістилищем сакральної речовини-води є Духова криниця – священне місце в урочищі Вишневець поміж селами Сілець і Єзупіль Івано-Франківської області. Це чудотворне джерело відоме з XIII ст. У легендах і переказах йдеться про його незвичайну силу і чудодійність, а також про появу Матері Божої біля джерела і зцілення його водою дітей. Історії цього джерела поєднують і релігійні і міфологічні образи.

У книзі «Метафізика Карпат» [5] висвітлено думку, що середньовічне звеличення Галича пов'язане з Духовою криницею. Священний пагорб Галичина могила, на якому, за легендами, отримували владу від жерців Стрибога-Сонця поганські володарі Прикарпаття, розміщений недалеко від джерела. Перед тим, як сходити на вершину «короначіного кургану», виборні вожді давніх фракційців і слов'ян (білих хорватів) обмивали тіло водою з Духової криниці. Це святилище, яке містично пов'язане з могутнім літнім Сонцем, давало владну силу майбутньому володареві, зв'язувало земного князя з Князем небесним.

У вшануванні Духової криниці простежуються два компоненти давніх вірувань – поклоніння воді і сонцю. У всіх міфологіях вода постає як пасивна первісна матерія жіночої істоти, яка є холодною і бездушною. З віруваннями, тільки дотик істоти чоловічої статі (вогню, сонця) робить її плодотворною і незвичайною. Загалом вода і вогонь як стихії вважалися рівносильними.

Митрополит І. Огієнко писав, що «первісна людина рано запримітила, що вода приносить їй і природі велике добро тому, що оживлює землю і робить її плодючою. Як окрема стихія, вода була скрізь обожнювана і як море, озеро, річка, і як джерело, криниця» [2].

Богослов і філософ І. Остащук, пише, що вода має дві основні характеристики, є основою життя та є також і руйнівною силою, таким чином у релігійному світогляді людини вода – це символ очищення, чистоти і тому відродження та відновлення» [4, 184].

Існування численних релігійних центрів при криницях та джерелах свідчить про культ води серед вірян Галичини, який є втіленням віри у хрещення та символічне відродження, котре значною мірою втілюється саме через воду. Прояви зцілень біля таких місць, очевидно, є Божим промислом, що вказує на правильність та доцільність пошанування цілющих джерел.

Поруч з сакральними спорудами, особливо типовими для галицьких сакральних місць є біблійні сади – це сворідна Біблія Пауперум (Біблія у малюнках). Значення біблійних садів полягає в оригінальному відтворенні біблійної теології, знаків і символів, а також в науковому дослідженні флори Святого Письма.

До найбільш відвідуваних сьогодні релігійно-історичних комплексів на території Івано-Франківщини належить пам'ятка «Гора над Дністром», що знаходиться у с. Новий Мартинів. Цей населений пункт у давні часи був важливим стратегічним об'єктом.

Ще одним релігійно-культурним аспектом історичного відновлення та розбудови надбань минулого Галичини є біблійний сад у Маріямполі.

Практика створення біля святих місць біблійних садів покликана стати свідченнями подій, котрі відбувалися в Гетсиманському саду. Також біблійний сад є певним утіленням уявлень людини про сад Едемський. Популярними є біблійні сади у Великобританії, Ізраїлі, Канаді, Польщі, Німеччині, Австралії, Південній Африці, Нідерландах. Найвідоміші з них – Гетсиманський сад, ландшафтний заповідник «Неот Кдумім», Елгінський кафедральний біблійний сад у Шотландії тощо.

У біблійних садах кожна з рослин має табличку з назвою, а також із цитатою зі Святого Письма, що спонукає читати біблійні тексти та аналізувати їх. Рослини часто висаджують так, щоб якнайкраще ілюструвати той чи інший фрагмент з Біблії. Саме біблійні сади є релігійними символами натуралізму поєднання природи і духовного світу.

Сьогодні важлива роль належить цим галицьким духовним центрам, які можуть стати центрами реабілітації, воїнів, вимушених переселенців, а також місцями пошуку власного особистісного «Я» та сенсу екзистенціального існування, а пізніше есхатологічної езистенції злиття з Абсолютом.

У час війни тут відбуваються масові прощі за мир в Україні, які мають на меті за допомогою духовних символів, сакральних місць змінити духовний світогляд та вселяти віру в кращу футурологічну дійсність.

Висновки. Певний час саме Галич вважався столицею на західноукраїнських землях. Особливістю цього міста було створення осідку Галицької митрополії, яка мала позитивний вплив на формування національної свідомості цієї частини українського населення. Церква в Україні ще біля витоків відрізнялася особливою набожністю вірян до святих місць: чудотворні ікони, джерела з цілющою водою, мощі святих, монаші обителі, місця явлінь Матері Божої... Це пояснюється тим, що віра потребує матеріальних проявів того, у що вірить людина, особливо стосовно того, що має відтінок надприродного. Таким чином, велика популярність святих місць серед паломників є цілком природним наслідком пошуку підтвердження власних переконань вірянами.

Серед найдавніших столичних міст східнослов'янського світу почесне місце займає місто Галич. У роки спустошення столиці українців Києва саме Галич був знаменом державності та християнської духовності, тут вирувало активне релігійне життя, народжувалися філософсько-теологічні трактати, будувалися численні святині. Галич став потужним релігійним центром, який відіграв важливу роль в утвердженні християнських моральних устоїв Східної церкви, а також сприяв утриманню від ополячення, розвитку власного іконопису, появи великої кількості чернецтва та монастирських комплексів.

Сакральні місця абстрагують глибоку духовну аксіологію, висвітлену в Святому Письмі». Адже через релігійні символи та обряди відбувається антрологічна взаємодія з Абсолютом, а в міфологічно-релігійній площині криється сутнісний зміст становлення українського народу.

Список використаної літератури

1. Личковах В. Філософія етнокультури – етнокультурологія – етнокультурологія // Українські культурологічні студії. № 5. 2017. С. 20-25.
2. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Ohiyenko_Ivan/Dokhrystyianski_viruvannia_ukrainskoho_narodu/
3. Огієнко І. Українське монашество. К. 2002. С. 98
4. Остащук І. Сакральна символіка як об'єкт філософсько-релігійнознавчої рефлексії // Мультиверсум. Філософський альманах / Гол. Ред. Лях В. – Вип. 8 (96). К. 2010. С. 182-193.
5. Метафізика Карпат. Івано-Франківська область / [тексти: В. Єшкілев, О. Головенський, І. Бондарев ; відп. ред. В. Головенський]. Івано-Франківськ: Цинамоновий Хрущ, 2010. 107 с.
6. Филипович Л. Етнологія релігії: теоретичні проблеми, вітчизняна традиція осмислення. К.: світ знань, 2000. 222 с.
7. Филипович Л. Українські релігійні стереотипи та їх вплив на процеси культурної ідентифікації сучасних українців: європейський та альтернативний вектори: доповідь на Міжнародній філософській конференції «Європа: об'єднавчі процеси і християнські цінності», Львів, 27-28 лютого 2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.risu.org.ua/ukr/study/religstudy/article;27763/>.

References

1. Lychkovakh V. Filosofiia etnokultury – etnokulturolohiia – etnokulturohrafia // Ukrainski kulturolohichni studii. № 5. 2017. S. 20-25.
2. Ohiienko I. Dokhrystyianski viruvannia ukrainskoho narodu – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: https://chtyvo.org.ua/authors/Ohiyenko_Ivan/Dokhrystyianski_viruvannia_ukrainskoho_narodu/
3. Ohiienko I. Ukrainske monashestvo. K. 2002. S.98
4. Ostashchuk I. Sakralna symbolika yak obiekt filosofsko-relihiieznnavchoi refleksii // Multyversum. Filosofskyi almanakh / Hol. Red. Liakh V. – Vyp. 8 (96). K. 2010. S. 182-193.
5. Metafizyka Karpat. Ivano-Frankivska oblast / [teksty: V. Yeshkiliev, O. Holovenskyi, I. Bondarev ; vidp. red. V. Holovenskyi]. Ivano-Frankivsk: Tsynamonovyi Khrushch, 2010. 107 s.
6. Fylypovych L. Etnolohiia relihii: teoretychni problemy, vitchyzniiana tradytsiia osmyslennia. K.: svit znan, 2000. 222 s.
7. Fylypovych L. Ukrainski relihiini stereotypy ta yikh vplyv na protsesy kulturnoi identyfikatsii suchasnykh ukraintsiv: yevropeyskyi ta alternatyvnyi vektory: dopovid na Mizhnarodnii filosofskii konferentsii «Ievropa: obiednavchi protsesy i khrystyianski tsinnosti», Lviv, 27-28 liutoho 2009 r. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.risu.org.ua/ukr/study/religstudy/article;27763/>.

**PHILOSOPHICAL AXIOLOGY OF RELIGIOUS SYMBOLS
IN THE SPIRITUAL LIFE OF THE CARPATHIANS
(ON THE EXAMPLE OF HISTORICAL SACRED PLACES,
HEALING SPRINGS AND BIBLE GARDENS OF GALICHI)**

Nadia Rusko, Natalia Kontsur-Karabinovych

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
Department of Social Sciences,
Karpatska str., 15, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Formulation of the problem. The relevance of the article is determined by the specificity of the influence of religious symbols on the formation of the spiritual life of the Carpathians. Over the last decade, there has been a strong outburst of scientific and public interest in the history of the Christianization of Ukraine, the church, religious traditions, and the Galician spiritual tradition needs the most research. The problematic field of interpretation of Galician religious symbols is considered through the implementation and spiritual-praxeological aspects, as well as through the philosophical interpretation of spiritual axiology. The purpose of the article is to determine the role of Galician religious symbols in the spiritual worldview, value orientations and how they reflect and transform the sacred space of the transcendent. The novelty of the article is determined by the fact that, for the first time, the national peculiarities of the sacred heritage of Galicia, the religious symbolism of healing springs and biblical gardens, their influence on the value and moral potential and anthropological peculiarities of the formation of religious objectification of the Western region of Ukraine were deeply investigated. Today, when Ukraine is facing new challenges of the religious, philosophical, political, and economic dimension, it is very important to show the role of valuable, sacralized, transcendent factors in the formation of national sakrumy through the study of the problems of spiritual heritage. This article asserts that the worldview-mental core of the philosophy and aesthetic sphere of Ukrainian national culture is visualized in sacred places, which are the basis of spirituality and value identity of the region. It was found that they have not only an original, unique cultural content and form, but also their own spiritual territory, where they affirm and reveal the traditional values of the metaphysics of culture. where a person correlates himself with fundamental spiritual values, the Absolute, with higher meanings, national shrines.

Key words: religious symbol, Galicia, sacred places, religious identity, spiritual life.